

8. Xmil, N.V. (2014), "Food security as a component of sustainable agriculture", *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotexnologichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no. 2, pp. 236-241.

9. Basiurkina, N.Y. (2011), "Food safety system as characteristic for the agricultural sector", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, no. 2, pp. 5-10.

10. Andrieieva, N.M. (2009), "Ukraine Food security in an era of world globalization", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, no. 2, pp. 32-38.

11. Kovalenko, O.V. (2015), "Food security in the system of priorities of innovation development", *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tehnologii*, no. 4, Vol 21, pp. 99-109.

Рецензент: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання
Львівський національний університет імені Івана Франка К.В. Васьківська

УДК 657:65.011.47:631.1

Гангал Л.С.,
асистент кафедри обліку, аудиту і економічного аналізу
Буковинський державний фінансово-економічний університет

МЕХАНІЗМ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Hanhal L.S.,
assistant of the department of accounting,
audit and of economic analysis
Bukovyna State University of Finance and Economics

MECHANISM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL MAINTENANCE FOR MANAGEMENT OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Високий динамізм ринкової економіки, активізація процесів глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя, посилення міжнародної конкурентної боротьби, що виступають головними ендогенними та екзогенними детермінантами розвитку економічного простору України, висувають нові вимоги до системи управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств, ефективність якої залежить від її здатності швидко та адекватно реагувати на вимоги глобального економічного середовища.

За такої ситуації закономірним є зростання ролі сучасних систем оцінювання та інформаційного забезпечення господарської діяльності, які у режимі реального часу дають змогу вирішувати існуючі проблеми конкурентоздатності господарських структур у глобальному економічному середовищі. Це зумовлює необхідність вивчення організаційно-методичних аспектів систем бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як базового інструменту інформаційного забезпечення системи управління конкурентоспроможністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади обліково-аналітичного забезпечення управління сільськогосподарськими підприємства знайшли відображення в працях таких вчених-економістів, як: Безродна Т.М. [1], Бондаренко Г.С. [2], Гільміярова М.Р. [4], Голов С.Ф. [5], Макаренко Н.Л. [3], Касич А.О. [6], Карбан О.І. [6], Майданевич П.М. [7], Пилипенко А.А. [8], Циган Р.М. [6].

Однак, важливість та необхідність розробки теоретико-методологічних і практичних основ, котрі стосуються формування якісного обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю суб'єктів агробізнесу різних в даний час залишаються невирішеними, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування потужного інформаційного базису управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств на основі їх обліково-аналітичного забезпечення, спрямованого на створення умов успішного функціонування господарюючих суб'єктів в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління конкурентоспроможністю підприємства представляє собою систематичний, планомірний і цілеспрямований вплив на систему конкурентоспроможності з метою збереження її стійкості чи переведення з одного стану в інший за допомогою необхідних і достатніх способів і засобів впливу [2].

Інформаційне забезпечення конкурентоспроможності формується на базі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показників діяльності підприємств-аналогів; звітів, планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного і оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування тощо.

Особливого значення для управлінського механізму має така складова інформаційного забезпечення як обліково-аналітичне забезпечення. Поняття інформаційного забезпечення є ширшим та включає в себе всю інформацію, котра використовується в системі управління, а також комплекс інформаційних технологій, технічних та програмних засобів, що забезпечують надходження, обробку та переміщення інформаційних потоків, в той час як обліково-аналітичне забезпечення представляє собою інтегровану систему обліку та аналізу, що систематизує інформацію для обґрунтування бізнес-стратегії, координації напрямів перспективного розвитку підприємства, системної оцінки ефективності реалізації оперативно-тактичних та стратегічних управлінських рішень.

За розрахунками науковців, питома вага обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення діяльності суб'єкта господарювання становить близько 70% від загального обсягу економічної інформації [3]. (рис. 1).

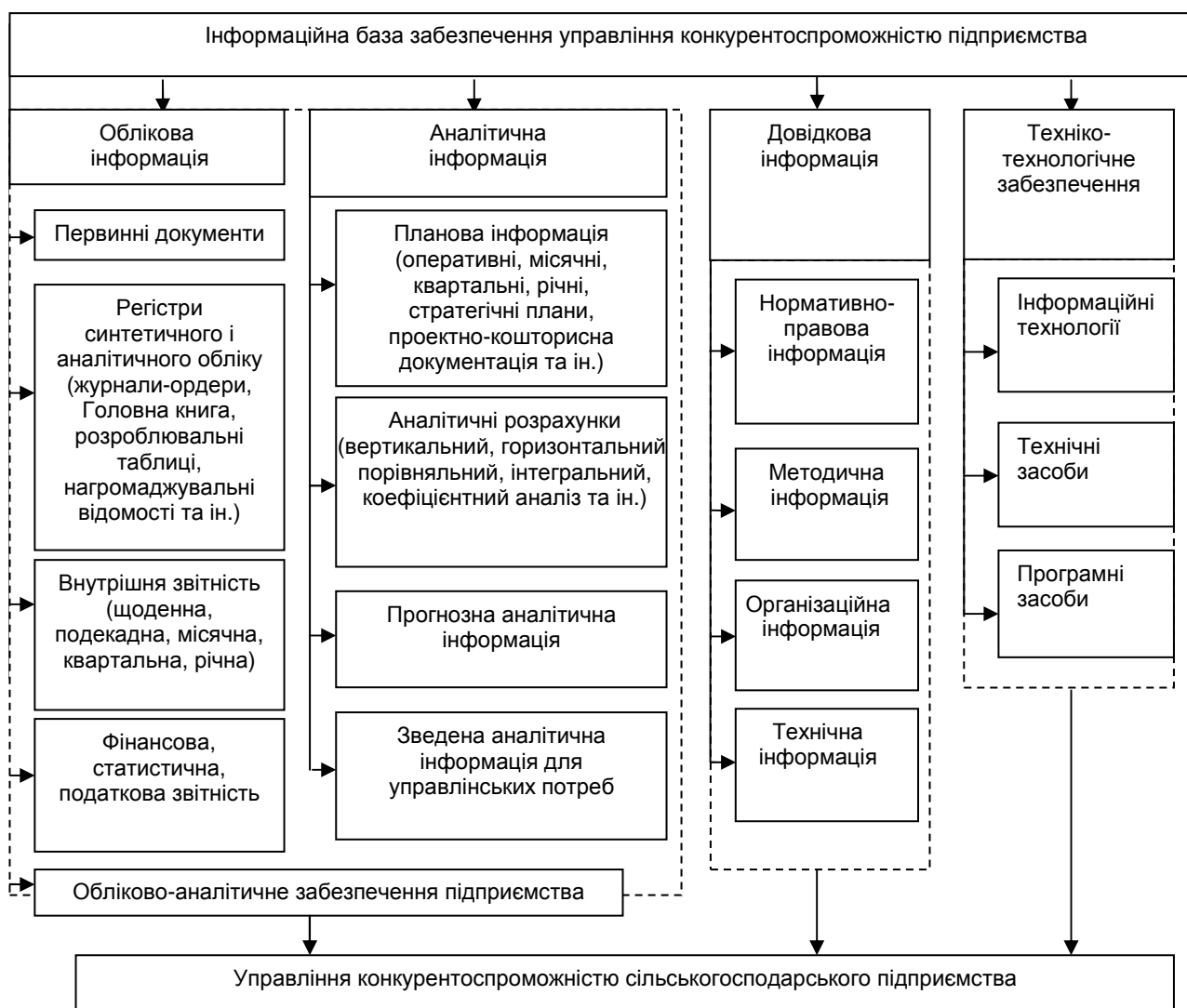

Рис. 1. Обліково-аналітичне забезпечення в структурі інформаційної бази управління конкурентоспроможністю підприємства

Джерело: сформовано автором

В економічній літературі зустрічаються різні підходи до трактування терміну «обліково-аналітичне забезпечення». Зокрема, Касич А.О., Циган Р.М., Карбан О.І. визначають обліково-аналітичне забезпечення як процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості [6].

Безродна Т.М. трактує обліково-аналітичне забезпечення як процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Термін «забезпечення», на думку автора,

означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації системі управління [1].

За твердженням Голова С.Ф., обліково-аналітичне забезпечення – це система збору, обробки, узагальнення подання та аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості і якості для ведення господарської діяльності, зокрема і її управління [5].

У працях М.Р. Гільміярової обліково-аналітичне забезпечення – це концептуальна модель, що складається із взаємопов'язаних обліково-аналітичних процедур та застосовується для забезпечення апарату управління корпорації необхідною інформацією [4].

А.А. Пилипенко визначає обліково-аналітичне забезпечення як процес створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, передачі, обробки інформації, організації банків даних [8].

Аналізуючи представлені визначення, можна дійти висновку, що науковці розуміють термін «обліково-аналітичне забезпечення» як процес збору інформації за рахунок обліку та аналізу для цілей управління. Виходячи із цього, під обліково-аналітичним забезпеченням управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств ми розуміємо процес збору, підготовки, реєстрації й обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, направлених на забезпечення ефективного функціонування підприємства та підвищення його конкурентних позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Якісне відображення необхідних показників для оцінювання конкурентних позицій підприємства у системі обліку і звітності є одним із головних завдань обліково-аналітичної системи забезпечення конкурентоспроможності. Нами проведено дослідження стану інформативності існуючого обліково-аналітичного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, результати якого відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Інформативність існуючого обліково-аналітичного забезпечення сільськогосподарських підприємств щодо керованих чинників його конкурентоспроможності

Джерело інформації	Структурно-організаційні	Техніко-технологічні	Ресурсні	Економічні	Екологічні
Оперативна облікова інформація	+	+	+	+	
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	+	+	+	+	
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	+			+	
Звіт про рух грошових коштів			+	+	
Звіт про власний капітал	+		+	+	
Примітки до річної фінансової звітності	+	+	+	+	
Форма 50-сг «Основні економічні показники роботи с/г підприємств»	+	+	+	+	
Форма 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві»	+	+	+	+	
Форма 29-сг «Підсумки збору врожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду»	+		+	+	
Форма 10-мех «Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 20__ році»		+	+	+	
Форма 21-заг «Реалізація сільськогосподарської продукції за 20__ рік»			+	+	
Форма 9-б-сг «Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай»			+	+	
Форма 24 «Стан тваринництва»			+	+	
Форма 16-сг «Баланс сільськогосподарської продукції»			+	+	
Форма 1-екологічні витрати «Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі за 20__ р.»					частково
Форма 1-відходи «Утворення та поводження з відходами за 20__ рік (зі звітності за 2014 р.)»					+
Форма 2-ТП (повітря) «Звіт про охорону атмосферного повітря за 20__ р. (зі звітності за 2015 р.)»					лише у окремих випадках

Джерело: сформовано автором

Отже, у існуючій системі обліку та звітності сільськогосподарських підприємств досить широко представлена наявна інформація щодо 4 груп показників керованих чинників їх конкурентоспроможності – структурно-організаційних, техніко-технологічних, ресурсних, економічних. Інформацію щодо них можна зустріти як у фінансових, так і у статистичних звітах. В той час як дані щодо еколого-економічної ефективності частково розкривають лише кілька статистичних звітів, які на практиці сільськогосподарські підприємства складають дуже рідко. Так, форму 1-екологічні витрати заповнюють переважно ті підприємства, котрі завдають значної шкоди навколишньому середовищу і сплачують екологічний податок, а також ті, природоохоронна діяльність яких формує лише позитивний екологічний ефект і не має ніяких сприятливих для діяльності підприємства наслідків. Зокрема, такі напрями витрат, як економія ресурсів та енергозбереження, ураховуються тільки в тому випадку, коли вони спрямовані передусім на захист охорони навколишнього природного середовища, наприклад, утилізацію відходів, яка здійснюється з метою охорони навколишнього природного середовища. Не враховуються у складі поточних витрат і не відображаються у даному звіті: заходи, що дають позитивний екологічний ефект, але втілені з технічних міркувань, для поліпшення умов праці та техніки безпеки; витрати, пов'язані з використанням природних ресурсів (наприклад, водопостачання); вартість основних засобів природоохоронного призначення; перерахунки по депозитах, штрафи за порушення природоохоронного законодавства, компенсація шкоди, завданої навколишньому природному середовищу.

У формах N 2-ТП (повітря) (річна) та N 2-ТП (повітря) (квартальна) відображаються дані про викиди забруднювальних речовин та парникових газів від стаціонарних джерел забруднення. Дані про викиди від пересувних джерел забруднення, включаючи виробничу, сільськогосподарську та іншу техніку, а також автомобільний та інші види транспорту у цих формах не враховуються. Отже, забруднення атмосферного повітря мінеральними добривами, пестицидами, аміаком, сірководнем і органічними речовинами, в тому числі, що здійснюється в результаті функціонування рослинницьких і тваринницьких комплексів, у даному звіті не відображається.

Окрім того, у даних статистичних звітах, що відображають вплив підприємств на екологічну ситуацію відсутня інформація про виробництво та реалізацію екологічно безпечних товарів і послуг. Відсутність вказаних даних щодо екологічної ефективності господарювання, що досить негативно відображається на діяльності вітчизняних аграрних товаровиробників: по-перше, неможливо достовірно визначити їх конкурентні позиції за даним показником і прийняти відповідні коригувальні дії, що набуває особливої актуальності у наш час, коли вимоги до екологобезпечності сільськогосподарських товарів у багатьох країнах уже почали закріплюватись законодавчо, а по-друге, відсутність у звітності підприємства інформації щодо його екологічної діяльності знижує його конкурентоспроможність.

Такий стан речей визначає важливість врахування впливу екологічного чинника при формуванні стратегії конкурентного розвитку сучасних підприємницьких структур.

В даний час розробка і застосування таких методів ведення господарства, які враховували б природні рівноваги зі сторони мінімальних шкідливих впливів або приводили до поліпшення природного потенціалу, вимагає від суб'єктів господарювання оцінки впливу на навколишнє середовище і проведення природоохоронних заходів.

Підвищення інформативності існуючого обліково-аналітичного забезпечення сільськогосподарських підприємств щодо керованих чинників його конкурентоспроможності можливе шляхом розробки та впровадження механізму обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентними позиціями. Даний механізм передбачає збирання інформації, способи її узагальнення та аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам з метою оцінки рівня та стану конкурентоспроможності власного підприємства чи його партнерів та/або конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан конкурентних позицій підприємства.

Таким чином, механізм обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства представляє собою сукупність процесів формування, узагальнення, аналізу, контролю і цілеспрямованої передачі інформації у відповідності до запитів управлінської системи щодо показників його діяльності, активів, джерел їх формування і господарських операцій, що дають змогу оцінити його конкурентні позиції та визначити способи їх підвищення шляхом впливу на керовані фактори конкурентоспроможності.

Структурні елементи даного механізму діють згідно із визначеними концептуальними засадами управлінням конкурентоспроможністю: встановленою метою, функціями, завданнями, на основі визначеного інформаційного забезпечення.

До складу структурних елементів механізму обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю входять системи обліку, аналізу та контролю, в межах кожної із яких формуються необхідні для управління конкурентними позиціями інформаційні потоки.

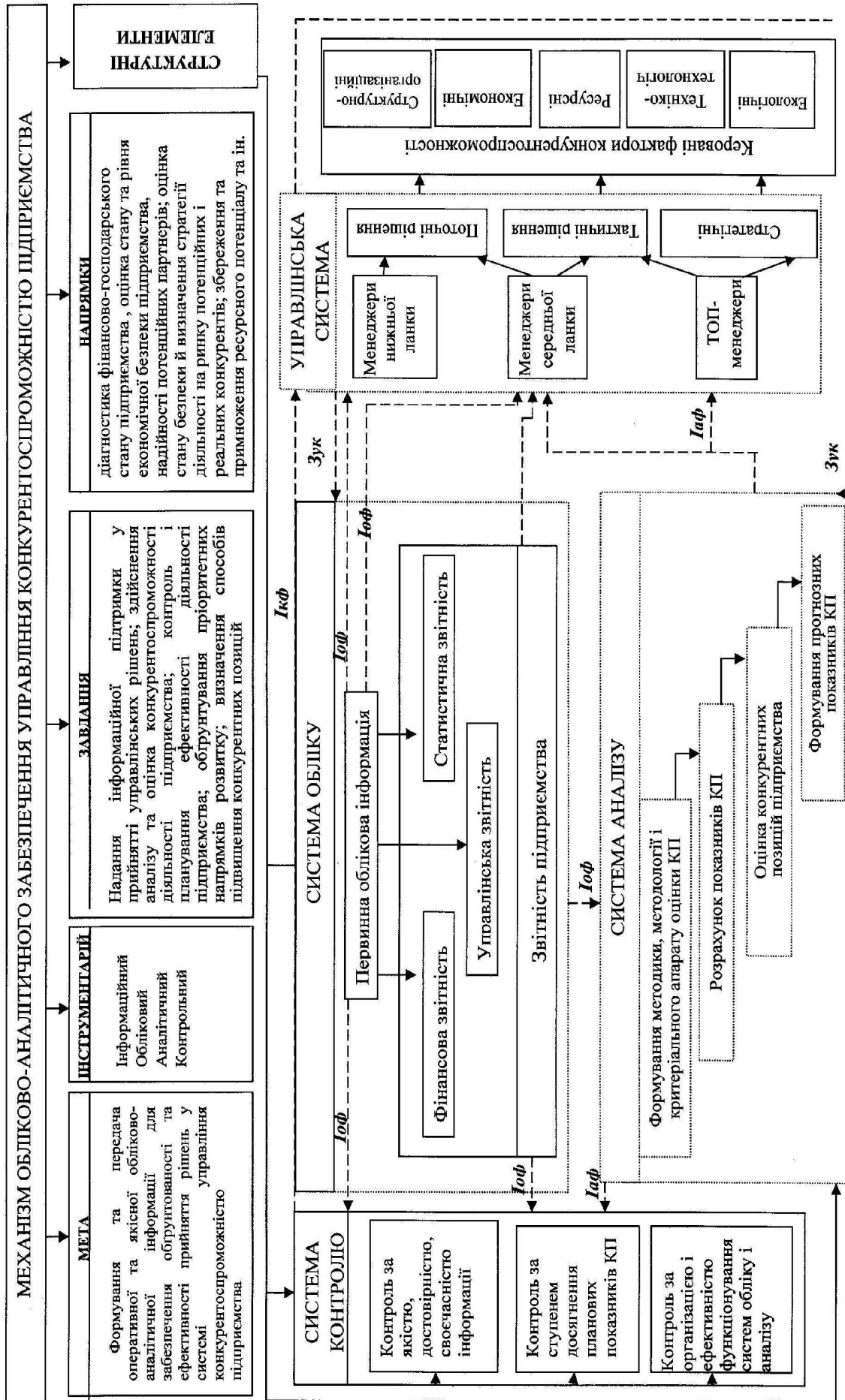

Рис. 2. Механізм обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю с/г підприємства

Джерело: сформовано автором

Де $---\rightarrow$ - це інформаційні потоки, що рухаються між складовими структурних елементів механізму обліково-аналітичного забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства;

I_{of} - облікова інформація щодо керованих факторів конкурентоспроможності;
 I_{af} - аналітична інформація щодо керованих факторів конкурентоспроможності;
 I_{kf} - інформація системи контролю щодо досягнення планових показників конкурентоспроможності підприємства;
 Z_{uk} - запити системи управління до облікової, аналітичної та контрольної систем на рахунок необхідного інформаційного базису для прийняття рішень щодо управління конкурентоспроможністю.

КП – конкурентоспроможність підприємства.

Так, облікова система генерує наступні види інформації, що мають важливе значення для управління конкурентоспроможністю господарюючого суб'єкта:

- первинну облікову інформацію, що слугує підставою для прийняття поточних управлінських рішень менеджерами нижньої ланки і виступає основою для складання звітності підприємства;
- звітність підприємства (фінансова, статистична, управлінська) – відображає інформацію, яка надає можливість проводити розрахунок показників, що відображають рівень конкурентних позицій підприємства; надає можливість розраховувати прогностичні значення показників та визначати напрями управління об'єктами; забезпечує можливість проводити факторний аналіз зміни досліджуваних показників і т.д.

Звітність підприємства як інформаційне джерело для прийняття управлінських рішень доступне всім рівням менеджменту господарюючого суб'єкта (окрім управлінської звітності, що може формуватись лише для конкретних менеджерів), однак використовується переважно управлінцями вищої і середньої ланки.

Прийняття управлінських рішень не може здійснюватись лише на основі облікових даних. Вагомості для управлінської системи такі дані набувають в процесі їх аналітичної обробки. В межах аналітичної системи на основі даних бухгалтерського обліку формується методика, методологія і критеріальний апарат оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, розраховуються показники, що відображають конкурентні позиції підприємства, здійснюється їх оцінка, формуються прогностичні показники конкурентоспроможності та виявлення можливих напрямів і резервів підвищення конкурентних позицій.

Важливу роль у механізмі обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю відіграє також система контролю. Вона забезпечує контроль за організацією систем облікового та аналітичного забезпечення, достовірністю інформації, яку генерують ці підсистеми, ефективністю функціонування підприємства, процесами, які відбуваються на підприємстві, ступенем досягнення запланованих показників конкурентоспроможності, своєчасно виявляє відхилення від них, що слугує підставою для розробки заходів щодо їх усунення. Отже, роль системи контролю в системі обліково-аналітичного забезпечення системи управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства значно ширша, ніж просто контроль за організацією та станом бухгалтерського обліку.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів перед менеджерами сільськогосподарських підприємств постають нові завдання, які пов'язані з адаптацією інструментів та методів управління до нинішніх тенденцій розвитку світової економіки. За таких обставин значно зростає попит на якісне інформаційне забезпечення, що використовується при науковому обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень щодо підвищення конкурентних позицій аграріїв на внутрішньому та зовнішньому ринках, основу якого складає інформація, генерована системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Враховуючи це, розроблено механізм обліково-аналітичного управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств, що представляє собою сукупність процесів формування, узагальнення, аналізу, контролю і цілеспрямованої передачі інформації у відповідності до запитів управлінської системи щодо показників його діяльності, активів, джерел їх формування і господарських операцій, що дають змогу оцінити його конкурентні позиції та визначити способи їх підвищення шляхом впливу на керовані фактори конкурентоспроможності. Даний механізм виступає основоположним базисом регулювання рівня конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств, оскільки спрямований на формування якісної, своєчасної, точної, релевантної та достовірної інформації щодо керованих факторів конкурентоспроможності, що слугує основою прийняття управлінських рішень задля досягнення бажаного рівня конкурентоспроможності.

Перспективи подальших досліджень і розробок полягають у визначенні порядку відображення інформації щодо екологічної діяльності сільськогосподарських суб'єктів господарювання у системі

обліку з метою формування належного інформаційного підґрунтя механізму обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства.

Література

1. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття / Т.М. Безродна // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – № 10, ч. 2. – С. 58-62
2. Бондаренко Г.С. Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Г.С. Бондаренко. – Х., 2001. – 19 с.
3. Бухгалтерский учет в России в XXI веке [Текст] : учеб. пособие ; под общ. ред. Н.Л. Маренкова. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 296 с.
4. Гильмиярова М.Р. Концептуальная учетно-аналитическая модель денежных потоков корпоративных структур [Электронный ресурс] / М.Р. Гильмиярова. – Режим доступа: http://dorogiistorii.ru/doc/merkulov/researchjournal_cloud_2012.pdf (дата доступу 15.01.2016).
5. Голов С.Ф. Управлінський облік : підручник / С.Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
6. Касич А.О. Науково-методичні основи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства / А.О. Касич, Р.М. Циган, О.І. Карбан // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 191-196.
7. Майданевич П.М. Екологічний облік як інформаційний інструмент управління сільськогосподарською діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / П.М. Майданевич // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(1\)_46.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)_46.pdf) (дата доступу 15.01.2016)
8. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 276 с.

References

1. Bezrodna, T. M. (2008), "Accounting and analytical support for business management: defining the essence of the concept", *Visnyk Shchidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia.*, no. 10, part 2, pp. 58-62
2. Bondarenko, H.S. (2001), "Management competitiveness of automotive enterprises", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), Business, management, marketing, Kharkov, Ukraine, 19 p.
3. Marenkov, N.L. (2002), *Bukhgalterskiy uchet v Rossii v XXI veke* [Accounting in Russia in the twentieth century], Editorial URSS, Moscow, Russia.
4. Hilmiyarova, M.R. (2012), "Conceptual accounting and analytical model cash flows of corporate structures", *Research journal*, vol. 6, available at: http://dorogiistorii.ru/doc/merkulov/researchjournal_cloud_2012.pdf (access date January 15, 2016).
5. Holov, S.F. (2003), *Upravlinskyi oblik* [Management Accounting], Libra, Kyiv, Ukraine, 704 p.
6. Kasych, A.O., Tsyhan, R.M. and Karban, O.I. (2013), "Scientific and methodological basis of accounting and analytical support of enterprise management profit", *Problemy ekonomiky*, issue 1, pp. 191-196.
7. Maidanevych, P.M. (2013), "Environmental accounting as an information management tool agricultural activity of the enterprise", *Ekonomichni nauky, Oblik i finansy*, issue 10(1), available at: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(1\)_46.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)_46.pdf) (access date January 15, 2016).
8. Pylypenko, A.A. (2007), *Orhanizatsiia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia stratehichnoho rozvytku pidpriemstva* [Organization of accounting and analytical support for the strategic development of the company], Vyd. KhNEU, Kharkiv, Ukraine, 276 p.

Рецензент: д.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та економічного аналізу
Буковинського державного фінансово-економічного університету М.А. Проданчук